

Dunja Mušič, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino

Elizabeta Eržen Podlipnik, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki

KAJ RAZKRIVAJO ARHIVSKI VIRI? UPORABA ARHIVSKIH VIROV V VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEM PROCESU

Dunja Mušič, Historical Archive Ljubljana, Dolenjska and Bela krajina Unit

Elizabeta Eržen Podlipnik, Historical Archive Ljubljana, Škofja Loka Unit

WHAT ARCHIVAL SOURCES TELL US? USE OF ARCHIVAL SOURCES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

IZVLEČEK

Članek predstavlja raznolikost učnega gradiva, ki ga učitelji lahko neposredno uporabijo v učnem procesu. Delovni listi, ki so jih pripravili arhivisti različnih enot Zgodovinskega arhiva Ljubljana, niso namenjeni samo obiskovalcem, ki vstopijo v arhivske prostore, ampak tudi vsem vedoželjnim, ki se odločijo za obisk prek spleta. Nove tehnologije, digitalizacija in vse pogostejša potreba po hitrem dostopu do informacij so prišle tudi k varuhom preteklosti. Širok nabor tem se nahaja na spletni strani arhiva v rubriki *Učne ure* in zajema področja od arhivistike do avtomobilizma, kulinarike pa vse do zgodb, ki jih v družbi duhca Ferdija raziskuje Miška Mica. Poleg delovnih listov so v Zgodovinskem arhivu Ljubljana leta 2021 pripravili (spletno) razstavo in katalog v stripu z naslovom *Ljubezen gre skozi želodec, Kulinarika v arhivskih virih*, ki ponuja številne možnosti za obravnavo pri pouku tako v osnovni kot srednji šoli.

Ključne besede: arhiv, arhivski viri, strip, digitalizacija, dostopnost

ABSTRACT

The article presents the diverse teaching materials which teachers can use directly in the educational process. The worksheets prepared by archivists from different units of the Historical Archive Ljubljana are intended not only for visitors entering the archive, but for all curious individuals who decide to visit it online. New technologies, digitalisation and the growing need for quick access to information have reached the guardians of the past. A wide selection of topics can be found on the archive's website under the rubric *Lessons*, covering fields ranging from archival science to motoring, through cuisine and all the way to stories explored by Mica, the Mouse in the company of Ferdi, the Little Ghost. In addition to the worksheets, the Historical Archive Ljubljana prepared an (online) exhibition and catalogue in the form of a comic strip in 2021 entitled *The Way to a Person's Heart Is through Their Stomach, Cuisine in Archival Sources*, which offers numerous possibilities for discussion during lessons in primary and secondary schools.

Keywords: archive, archival sources, comic strip, digitalisation, accessibility

UVOD

Arhivisti skrbimo, da se gradivo, ki je pomemben del slovenske kulturne dediščine, ohrani za zanamce. Velika pozornost pri ohranjanju kulturne dediščine je namenjena zagotavljanju splošne spletne dostopnosti in povezanosti ter dolgoročni hrambi (digitalnih) vsebin. Javno arhivsko gradivo se v arhivih med drugim uporablja tudi za znanstveno-raziskovalne, kulturne in publicistične namene, predstavitve arhivskega gradiva ter izobraževanje (Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva, 2006, 2017).

Nove tehnologije nam z digitalizacijo nudijo pester nabor možnosti, kako kulturno dediščino na inovativen način postaviti pred zahtevno občinstvo, ki je klasične sprehode po kulturnih institucijah nadgradilo z virtualnimi obiski spletnih strani in dosega nove razsežnosti v (virtualni) družbi.

Vključevanje kulturne dediščine v formalno in neformalno izobraževanje bogati medpredmetne učne vsebine izobraževalnih zavodov. Prizadevanja za dostopnost digitalnega gradiva pisne kulturne dediščine na spletu omogočajo dopolnitev obveznih šolskih vsebin s področja zgodovine, umetnostne zgodovine, likovne vzgoje in geografije, slovenščine in drugih predmetov.

UČNI CILJI IN VSEBINE

Širok izbor tem in področij, ki smo jih arhivisti v obliki delovnih listov pripravili v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, segajo od arhivistike do avtomobilizma in kulinarike pa vse do zgodb o Miški Mici, ki v družbi duhca Ferdija raziskuje bogastvo arhivov. Delovni listi so pripomoček za utrjevanje vsebin, ki si jih posameznik ogleda v obliki didaktičnih filmov, prav tako dostopnih na spletni strani arhiva (<https://www.zal-lj.si/>).

Viri, ki so uporabljeni, izhajajo iz različnih enot Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Namen obravnave delovnega lista je, da tudi učitelji spoznajo uporabo arhivskih virov v učnem procesu ter jih z objavo in obravnavo pri pouku sami popularizirajo. Vseživljenjsko izobraževanje je tisti kamenček v mozaiku, ki lahko pripomore k ozaveščanju o pomenu ohranjanja pisne kulturne dediščine.

ARHIVISTIKA NI DOLGOČASNA VEDA

Delovni list je primeren za obravnavo:

- 6. razred v sklopu obvezne teme *Ostanki preteklosti (Spoznavamo zgodovino)*.

Učenci prek vsebine spoznajo vrste zgodovinskih virov, ustanovo, ki hrani zgodovinske vire v njihovi regiji, pojasnijo pomen zgodovinskih virov za zgodovino, opišejo pomen pisave za zgodovino, sklepajo o pomenu izuma tiska in tiskanih knjig za širjenje informacij, znanja ter raziskovanja preteklosti. Poleg naštetih veščin spoznavajo tudi poklic arhivista in široko paleto znanja, ki je potrebno za uspešno delo.

- 1. letnik gimnazije v sklopu obvezne teme *Zakaj je pomembna zgodovina?*

Dijaki pojasnijo, kaj preučuje zgodovina, ocenijo pomen zgodovinskih virov za zgodovino in znajo kritično analizirati različne poglede in interpretacije o zgodovinskih dogodkih (Učni načrt, 2008, str. 13–14).

ZAL
 Zgodovinski arhiv Ljubljane

ARHIVSKI detektiv
 DELOVNI LISTI ZA VSE VEČOŽELNE

KVIZ NA TEMO KRATKEGA FILMA »ARHIVISTIKA NI DOLGOČASNA VEDA«

1.
Kako je ime mladima pastirčkoma v uvodnem delu (00:58) kratkega filma »Arhivistika ni dolgočasna veda«?

☐ KEKEC IN MOJCA

☐ ROŽLE IN MOJCA

☐ KEKEC IN PEHTA

☐ ROŽLE IN PEHTA

3.
Kateri izum je človeku omogočil, da je lahko pridobljeno znanje ohranil za poznejše rodove?

☐ IZUM PISAVE

☐ IZUM POŠTE

☐ IZUM INTERNETA

☐ IZUM TELEFONA

2.
Latinski izrek HISTORIA MAGISTRA VITAE EST pomeni?

☐ IZKUŠNJA JE UČITELJICA ŽIVLJENJA

☐ ARHIVISTIKA JE UČITELJICA ŽIVLJENJA

☐ ARHIVISTIKA NI DOLGOČASNA VEDA

☐ ZGODOVINA JE UČITELJICA ŽIVLJENJA

4.
S prvimi zapisi se je pojavil tudi problem shranjevanja pisnega gradiva. Katera je bila najznamenitejša stavba, kjer so stari Egipčani hranili svoje papirusne zvitke?

☐ KEOPSOVA PIRAMIDA V GIZI

☐ PALAČA V DOLINI KRALJEV PRI LUKSORJU

☐ KNJIŽNICA V ALEKSANDRIJI

☐ DRŽAVNI ARHIV V KAIRU

1

Prva stran delovnega lista
Arhivistika ni dolgočasna veda.

(Pridobljeno s <http://zal-lj.splet.arnes.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/ucne-ure/>.)

- Izbirni del pri poklicno-tehniškem izobraževanju *Zgodovina, čas in prostor*. Dijak prepozna zgodovinske vire, primerja različne zgodovinske vire, spozna delo zgodovinarja, spozna kritičnost do virov in literature, spozna in ovrednoti pisni, materialni, slikovni in internetni vir (Katalog znanja, 2007, str. 18–19).

Primer izvedbe učne ure na podlagi didaktičnega filma in delovnega lista *Arhivistika ni dolgočasna veda* je arhivist Dejan Hvala predstavil na Kulturnem bazarju 2021 in v članku z naslovom *Arhivist na obisku, izvedba učne ure na Osnovni šoli Idrija* (Hvala, 2022).

Kulturni bazar 2021. Arhivista Dunja Mušič in Dejan Hvala ter učiteljica Barbara Trdina.
(Instagram ZAL.)

4.

Ko je **baron Codelli** v Ljubljano pripeljal prvi avtomobil, so avtomobili vozili veliko počasneje kot danes. Svetovni hitrostni rekord je leta 1889 znašal 63 km/h.

Kakšna je bila na začetku 20. stoletja najvišja dovoljena hitrost za vožnjo v naselju?

- ☐ 60 KM/H ☐ 90 KM/H
☐ 15 KM/H ☐ 50 KM/H

5.

Pojav avtomobilov je prinesel marsikatero nevšečnost prebivalcem. Navedite vsaj **tri primere težav**, s katerimi so se takrat srečevali.

Odgovor:

6.

Na **registrskih tablicah** oziroma oznamenilnih tablicah je bila zapisana črka J, ki je pomenila deželo Kranjsko. Slovenci so na začetku 19. stoletja živeli tudi v drugih deželah. Povežite ime dežele z njenim glavnim mestom.

AVSTRIJSKO PRIMORJE ☐	☐ LJUBLJANA
ŠTAJERSKA ☐	☐ CELOVEC
KRANJSKA ☐	☐ TRST
KOROŠKA ☐	☐ GRADEC

© Zgodovinski arhiv Ljubljana • Avtomobilizem na Kranjskem

7.

Kako se je imenovalo **prvo avtomobilsko društvo na Slovenskem** in kdaj je bilo ustanovljeno?

Odgovor:

Slika 10

Slika 11

Slika 12

Slika 13

2

Delovni list na temo avtomobilizma, ki vsebuje arhivsko gradivo (2021). (Pridobljeno s <http://zal-lj.splet.arnes.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/ucne-ure/>.)

AVTOMOBILIZEM NA KRANJSKEM

Tematika delovnega lista o avtomobilizmu je primerna za obravnavo:

- 8. razred: obvezna tema *Industrializacija*, izbirna tema *Prve kapitalistične velesile in izumi, ki so spremenili življenje ljudi*. Učenci bližje spoznajo pomen avtomobila in njegov vpliv na življenje ljudi, na primeru sklepajo o pozitivnih in negativnih posledicah avtomobila na podlagi virov (Učni načrt, 2011. str. 21).
- 9. razred: obvezni temi *Gospodarske spremembe v 20. in 21. stoletju* ter *Slovenci v 20. in 21. stoletju*, izbirna tema *Od telegrafa do svetovnega spleta*. Učenci primerjajo vpliv

na življenjski slog ljudi v 20. stoletju, ugotavljajo posledice prenosa znanstvenih dosežkov v gospodarstvo, razlikujejo med kulturnimi dobrinami, namenjenimi ozki eliti ljudi, in množično dostopnimi kulturnimi dobrinami, primerjajo posledice čezmerne izrabe okoljskih potencialov (Učni načrt, 2011, str. 23–24).

- 9. razred: obvezna tema *Slovenci v 20. in 21. stoletju*. Učenci primerjajo nacionalni položaj Slovencev v Avstro-Ogrski, pojasnijo vzroke in potek nastanka Kraljevine Jugoslavije, pojasnijo prizadevanja Slovencev po avtonomiji v Kraljevini Jugoslaviji (Učni načrt, 2011, str. 23–24).
- Izbirni del pri poklicno-tehniškem izobraževanju *Promet nekoč in danes*. Dijaki razložijo, kako je potekal razvoj avtomobila, spoznajo vlogo in pomen Antona Co-dellija, primerjajo vlogo avtomobila nekoč in danes, razmišljajo o avtu kot »status-nem simbolu« v 20. stoletju (Katalog znanja, 2007, str. 26–28).

Ob nastanku pričujočega delovnega lista je strokovne nasvete ponudila tudi učiteljica zgodovine na Osnovni šoli Ivana Groharja, Barbara Trdina. Svojo izkušnjo izvedbe učne ure v povezavi z didaktičnim filmom in delovnim listom je predstavila na Kulturnem bazarju 2021.¹

OD JAJCA DO JABOLK ALI OD ZAČETKA DO KONCA²

Delovni list je primeren za:

- V 6. razredu pri izbirni temi *Kulturna dediščina*. Učenci na primerih opišejo, katere so tipične slovenske jedi, spoznajo recept za štruklje, primerjajo način prehranjevanja nekoč in danes (Učni načrt, 2011, str. 9).
- V 8. razredu pri obvezni temi *Meje znanega sveta se razširijo*, kjer učenci opišejo glavne vzroke, ki so pripeljali do velikih geografskih odkritij, ob zemljevidu analizirajo smeri raziskovanj velikih pomorščakov in navedejo njihova glavna odkritja, primerjajo meje znanega sveta pred odkritji in po njih, pojasnijo kulturne posledice velikih geografskih odkritij za stari in novi svet ter zgodovinske okoliščine (Učni načrt, 2011, str. 15–16).
- Izbirni del pri poklicno-tehniškem izobraževanju *Prehrana v različnih zgodovinskih obdobjih*. Dijaki opišejo, kako je spoznavanje novih kultur (krompir, fižol, koruza) zaznamovalo prehrano v novem veku (Katalog znanja, 2007, str. 25–26).

Delovni list ponuja možnosti medpredmetnega sodelovanja s predmetom slovenščina v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Učenci in učenke prepoznavajo narečne prvine slovenskega jezika in razvoj slovenske pisave (Adam Bohorič in bohoričica) ter začetnika slovenskega pesništva Valentina Vodnika (Učni načrt za slovenščino v osnovni šoli, 2018).

Enajstminutni film *Od jajca do jabolk ali Od začetka do konca* poleg kulinarične vsebine postavlja v ospredje malo znan poklic in delo arhivista, ki prek ohranjene kuharske knjige iz začetka 19. stoletja prikaže razgledanost in široko paleto znanj, ki jih mora imeti za opravljanje svojega poklica.

MIŠKA MICA

Miška Mica in duhec Ferdi v slovenskih arhivih³ ne živita le v treh slikanicah, ki jih je izdal Zgodovinski arhiv Ljubljana, ampak tudi v domiselni dramski uprizoritvi, ki je dostopna na spletu.⁴ Delovni listi so zasnovani tako, da učenec s pomočjo namigov v sličicah rešuje naloge.

¹ Izobraževalne vsebine

Zgodovinskega arhiva Ljubljana kot podpora učnemu procesu v osnovni in srednji šoli. Pridobljeno s https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2021/06/KB_2021_01_06_high.pdf.

² Latinsko: »ab ovo usque ad mala« – dobesedni prevod »od jajca do jabolk«. Razlaga: »od začetka do konca«. Iz Horacovih *Satir* 1.3. Temelji na rimskih obrokih, ki so se tipično pričeli z jajčnimi jedmi in končali s sadjem. Zaradi tega ab ovo pomeni »od začetka« in lahko označuje tudi celovitost. Wikiwand (2022). Pridobljeno s https://www.wikiwand.com/sl/Seznam_latinskih_izrekov_s_komentarji.

³ Predstavitev medarhivskega sodelovanja. *Kulturoplov* (2021). Pridobljeno s https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2021/06/KUV-za-WEB_final.pdf.

⁴ V okviru Mednarodnega arhivskega dne, ki ga arhivi po vsem svetu obeležujemo 9. junija, so v Narodnem domu v Celju, 6. junija 2012, partnerji Zgodovinski arhiv Celje, Osnovna šola Petrovče, Srednja šola za gostinstvo in turizem Celje, Šola za hortikulturo in vizualne umetnosti Celje ter Glasbena šola Risto Savin Žalec, predstavili projekt *Miška Mica v arhivu*. Pridobljeno s <https://www.youtube.com/watch?v=5p1d48GzHBw>.

11.

Odkritja so prinesla veliko novosti. Označite rastline in živali, ki so v Evropo prišle iz Amerike:

☐ PARADIŽNIK	☐ PAPRIKA	☐ PURAN	☐ PODGANE	☐ OLJKE	☐ ČAJ
☐ KAKAV	☐ VANILIJA	☐ ANANAS	☐ FIŽOL	☐ POMARANČE	☐ VINSKA TRTA
☐ MALINE	☐ JAGODE	☐ KROMPIR	☐ KORUZA	☐ MANDLJEVEC	☐ KOPUH ¹
☐ LEŠNIKI	☐ KUMARE	☐ KAVČUK	☐ POPER	☐ LIMONA	☐ KUTINA
☐ SOLATA	☐ LAN	☐ PŠENICA	☐ KAVA		
☐ TOBAK	☐ KONJ	☐ JABLANA	☐ KININ ¹		

¹ISA z živalmi z latinskega imena, upoštevajoč vrsto pridelave.

Vr: <https://fran.si/>

²ISA z živalmi z latinskega imena, upoštevajoč vrsto pridelave.

Vr: <https://fran.si/>

SLIKA 17

SLIKA 18

SLIKA 19

SLIKA 20

SLIKA 21

SLIKA 22

SLIKA 23

SLIKA 24

© Zgodovinski arhiv Ljubljane - Muzej mesta, vse pravice pridržane. Vse pravice pridržane.

7

Odkritja. Zemljevid hranijo v enoti Škofja Loka. Delovni list se lahko uporabi za učenje velikih geografskih odkritij. (Pridobljeno s <http://zal-lj.splet.arnes.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/ucne-ure/>.)

Učenci pri vseh treh zgodbah opišejo, kakšna veda je zgodovina, na primerih pojasnijo, kaj raziskuje zgodovina, naštejejo vrste zgodovinskih virov in opišejo njihove značilnosti, pojasnijo pomen zgodovinskih virov za zgodovino, razložijo, katere ustanove hranijo zgodovinske vire, naštejejo nekaj pomožnih zgodovinskih in drugih ved ter sklepajo o njihovem pomenu za zgodovino, navedejo primere različnih pisav skozi zgodovino, primerjajo materiale, na katere so nekoč pisali.

4.

Miška Mica se je spoznala s Ferdijem, ko se je po nesreči skotalila v arhiv.

Znašla se je v temačnem prostoru, ki mu rečemo arhivsko skladišče ali depo. Ali veš, kaj hranimo v depolu?

Ti pomagamo?

*Na stotine jih v vrsto gre,
na policah drenjajo se druga ob drugi.
Vanje romajo fotografije, pisma,
listine in drugi dokumenti.
Preden jih pospravijo na polico,
jih pridne roke zvežejo še z vrvico in,
čeprav so polne lukenj,
joj prejoj, nikar z njimi v peč!
Kaj so to?*

4

© Zgodovinski arhiv Ljubljana • Miška Mica in njeni egiptovski predniki z gradu Fušine

Kje pa ti in tvoji starši hranite svoje dokumente?

Ali veš, da plastične mape in kovinske sponke uničujejo papir? Svoje pomembne dokumente shrani v papirnatih ovojih v namenski kartonasti škatli na varnem, temnem in suhem mestu. Tako jih boš lahko uporabljal še mnogo let.

Slika 3

Primer delovnega lista, ki spodbuja k razmisleku o hrani dokumentov in fotografij (2021). (Pridobljeno s <http://zal-lj.splet.arnes.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/ucne-ure/>.)

MIŠKA MICA V ARHIVU

Miška Mica se po naključju znajde v zgodovinskem arhivu, kjer ji prijazen arhivski duhec Ferdi predstavi arhiv, s čim se arhiv ukvarja, kakšen je poklic arhivista in predvsem kakšne zanimive dokumente arhiv hrani. Učenci spoznajo ključne pojme o arhivu in arhivistiki, kot so arhiv, čitalnica, dokument, inicialka, pečat, listina. Delovni list je primeren za obravnavo pri pouku v 4. in 5. razredu osnovne šole (predmet *družba*) ali v 6. razredu osnovne šole (obvezna tema *Ostanki preteklosti* (Spoznavamo zgodovino)).

MIŠKA MICA NAJDE LEOPOLDOVO PISMO ROZALIJI

Miška Mica na podstrešju najde pismo, za katerega jo zanima, kdo je bila prejemnica pisma, kje je živela, kaj se je zgodilo z njo kasneje. Mici v zgodovinskem arhivu na pomoč pri raziskovanju priskoči prijazen arhivski duhec Ferdi. Ugotovita, da je pismo nastalo v začetku 19. stoletja, ko je v Ljubljani potekal ljubljanski kongres. Knjiga in delovni list sta primerna za obravnavo v 6. razredu osnovne šole v sklopu obvezne teme *Ostanki preteklosti* (*Spoznavamo zgodovino*). Učenci spoznajo pojme: arhivist, raziskovalec, zgodovinska knjiga in različni pisni zgodovinski viri, pismo, razglednica, popisi prebivalstva.

MIŠKA MICA IN NJENI EGIPČANSKI PREDNIKI Z GRADU FUŽINE

Miška Mica se s pomočjo prijatelja, arhivskega duhca Ferdija, poda v raziskovanje svojih korenin. Delovni list poleg reševanja nalog v zvezi s prebrano knjigo spodbuja učence k razmisleku o svojih prednikih in o izvoru svoje družine. Ob prebiranju knjige in reševanju delovnega lista spoznajo pojme: elektronsko arhivsko gradivo, družinsko drevo, depo itd. Primerna sta za obravnavo v 4. in 5. razredu osnovne šole: predmet *družba* ter v 6. razredu osnovne šole obvezna tema *Ostanki preteklosti* (*Spoznavamo zgodovino*) ter izbirna tema *Začetki znanosti, umetnosti in verovanja*.

LJUBEZEN GRE SKOZI ŽELODEC, KULINARIKA V ARHIVSKIH VIRIH

Dnevi evropske kulturne dediščine in Teden kulturne dediščine v letu 2021 so potekali pod skupnim motom »*Dober tek!*«. Tematsko so bili namenjeni kulinariki in prav s to tematiko se je v stripu in (spletni) razstavi Zgodovinski arhiv Ljubljana pridružil aktivnostim ob imenovanju Slovenije za nosilko naziva Evropska gastronomska regija 2021.⁵ Z učenci Osnovne šole Belokranjskega odreda Semič so ob odprtju razstave v Kulturnem centru Semič izvedli delavnico, ki je povezovala več predmetnih področij (likovna umetnost, gospodinjstvo, tehnika, zgodovina).⁶ Strip ponuja številne možnosti za obravnavo pri pouku tako v osnovni kot srednji šoli. V nadaljevanju predstavljamo teme in cilje iz učnih načrtov.

Vsebinska, ki je primerna v osnovni šoli:

- 6. razred v sklopu obvezne teme *Ostanki preteklosti* (*Spoznavamo zgodovino*) (Učni načrt, 2011, str. 7).
- 6. razred v sklopu izbirne teme *Kulturna dediščina* (Učni načrt, 2011, str. 9).

Vsebine za srednjo šolo pri poklicno-tehniškem izobraževanju, izbirni del:

- *Zgodovina, čas in prostor*, kjer dijak prepozna zgodovinske vire, primerja različne zgodovinske vire, spozna delo zgodovinarja-arhivista, spozna in ovrednoti pisni, materialni, slikovni in internetni vir (Katalog znanja, 2007, str. 18–19).
- *Od začetkov pisav do informacijske pismenosti*, kjer dijak spozna različne pisave, ki so jih uporabljali predniki na primeru receptov, ovrednoti pojav informacijske tehnologije, uporablja literaturo in pisne vire, uporablja slikovno gradivo, obišče lokalni arhiv (Katalog znanja, 2007, str. 20–21).

⁵ *Ljubezen gre skozi želodec, Kulinarika v arhivskih virih* (2021). Pridobljeno s <https://www.zal-lj.si/ljubezen-gre-skozi-zelodec/>.

⁶ *Kulinarika v arhivskih virih* (2021). Pridobljeno s <https://www.osbos.eu/sola/projekti/unesco-sola/unesco-dogodki/2113-kulinarika-v-arhivskih-virih.html>.

Spletna različica razstave v stripu
(Jože Glavič, 2021.
Pridobljeno s [https://www.zal-lj.si/
ljubezen-gre-skozi-zelodec/](https://www.zal-lj.si/ljubezen-gre-skozi-zelodec/).)

- ## Kaj razkrivajo arhivski viri? Uporaba arhivskih virov v vzgojno-izobraževalnem procesu

receptov razume, zakaj se prehrana med sloji razlikuje, pojasni, kako je država podpirala sajenje novih kultur in zakaj (Katalog znanja, 2007, str. 25–26).

Učenci in dijaki lahko skozi stripovsko zgodbo in objavljene dokumente spoznajo različne jezike (nemščina in slovenščina) in pisave (gotica, bohoričica, latinica in cirilica) ter se seznani z najrazličnejšimi zgodovinskimi viri (urbarji, dopisi, fotografije, razglednice, kuharski recepti, voščilnice, vabila, prospekti, ceniki, računi, napisne table in žigi).

Mnogo zanimivega se učenci in dijaki lahko naučijo iz rubrike *Ali veš?* Ta prinaša razlage in dejstva, povezana s kulinariko in kraji, v katerih deluje Zgodovinski arhiv Ljubljana. Rubrika v kratkih sestavkih med drugim ponuja razlage o utežni meri funt, kopunu, ajdi in lanu, pivu, mandljevcu, belokranjski povitici, pogači in pisanicah, ljubljanski ledenki, pa tudi o nekdanjih gospodarskih vezeh Idrije in Škofje Loke, o rodbini Mayr, ki je imela v Kranju svojo gostilno, pivovarno in elektrarno, o prvi napravi za izdelavo sladoleada izdelani v Kraljevini Jugoslaviji in o prvem logotipu podjetja Loške tovarne hladilnikov, ki ga je oblikoval Miki Muster.

Oblika stripa in uporaba QR-kode predstavlja nov pristop predstavitve dodatnih vsebin, ki so dostopne tudi na spletni strani arhiva (<https://www.zal-lj.si/>): film *Od jajca do jabolk ali Od začetka do konca* (2017); *Arhivski kuharski rokovnik* (2019) obsega ščepec receptov iz arhivskih fondov v obliki transkripcij, prevodov in povzetkov; kviz na temo *Od jajca do jabolk ali od začetka do konca* (2021). Povezava do spletnega kataloga in razstave *Slovinci, začenjajo se novi časi ... (1918–1920)* omogoča širšo dostopnost in nagovarja vsakogar, ki se želi iz preteklih dogodkov naučiti, kaj so za Slovence pomenila leta po koncu prve svetovne vojne. Povzetek vsebine je dostopen tudi v spletni zbirki digitalizirane kulturne dediščine slovenskih pokrajin *Kamra* (<https://www.kamra.si/>).

Razstava ponuja možnost medpredmetnega povezovanja s slovenščino in umetnostno vzgojo. Kot primer dobre prakse lahko navedemo Biotehnični center Naklo, kjer so dijaki pri pouku skuhali ajdove štruklje in gobovo juho po receptih iz *Arhivskega kuharskega rokovnika*, ki je na panoju in v katalogu dostopen prek QR-kode. Kuharska recepta sta dijakinji upodobili tudi v stripu.⁷ Na Kulturnem bazarju leta 2022 smo sodelovanje z Biotehniškim centrom Naklo predstavili vsi sodelujoči v projektu. Arhivistke in avtorice stripa (Dunja Mušič, Mira Hodnik, Elizabeta Eržen Podlipnik) smo prikazale vidik inovativnega pristopa predstavitve kulinarike v arhivskih virih in vlogo stripa pri obravnavi v šoli. Mentorica Kristina Frlic je razložila potek priprave jedi v kratkem videoposnetku. Boris Urh, profesor likovne umetnosti, pa je predstavil pomebno vlogo upodobitev obeh receptov prek likovnih del v sličicah.

Kulturni bazar 2022, Cankarjev dom. Sedijo arhivistke, avtorice stripa: Dunja Mušič, Mira Hodnik, Elizabeta Eržen Podlipnik
(Foto: Tina Arh.)

SKLEP

Arhivi v svojem poslanstvu skrbijo za ohranjanje pisne kulturne dediščine, ki se s hitrim tempom seli tudi v virtualno obliko. Zapise na papirju so preplavili oblaki. Digitalizacija in vse pogostejša potreba po hitrem dostopu do informacij je zajela tudi arhivsko dejavnost. Dostopnost in ozaveščanje, popularizacija in medinstitucionalno povezovanje so ključni pojmi, ki vse glasneje prevevajo družbo. Arhivski viri se selijo na splet in so s tem še bližje uporabnikom. Nove tehnologije nam z digitalizacijo nudijo širok razpon možnosti,

⁷ Dijaki 1. letnika programa pomočnik v biotehnik in oskrbi iz Biotehničnega centra Naklo so januarja in februarja 2022, pod mentorstvom učiteljice Kristine Frlic, pri predmetu o temeljih živilstva in prehrane, kuhali ajdove štruklje in gobovo juho. Dijakinji biotehniške gimnazije Biotehničnega centra Naklo Tereza Zmrzlikar in Neža Špitalar sta ustvarili recepta za Gobovo shupo in Ajdove štrukle v stripu.

kako predstaviti kulturno dediščino na inovativen način. Didaktični filmi in delovni listi so korak k vključevanju gradiva pisne kulturne dediščine v izobraževalni proces, saj omogočajo dopolnitev šolskih vsebin s področja zgodovine, umetnostne zgodovine, likovne vzgoje in geografije, slovenščine in drugih predmetov. Najnovejši projekt Zgodovinskega arhiva Ljubljana je prvi slovenski strip v arhivistiki (2021), ki nagovarja vse generacije, da spoznajo zgodovinske vire in dejstva, različne pisave, poklic arhivista ter regije, kjer se arhivsko gradivo hrani. Uporaba QR-kode omogoča hiter dostop do dodatnih vsebin na spletni strani arhiva. Dialog med arhivistom in mlado vedoželjno raziskovalko Zalo je obogaten s prikazom arhivskih virov v obliki razglednic, fotografij, plakatov, računov, prospektov, logotipov, kuharskih receptov ter preostalih povednih arhivskih dokumentov. Pridobivanje potrebnih znanj o pisnih zgodovinskih virih je pomembno že v zgodnji fazi izobraževalnega procesa. Popularizacija arhivskih virov v vzgojno-izobraževalnih zavodih, kjer učitelji uporabijo digitalne arhivske vire v učnem procesu ter jih z obravnavo pri pouku tudi promovirajo, je ključna. Proces digitalizacije in inovativni pristopi prikaza arhivske dediščine v sodelovanju z učitelji nudijo boljše razumevanje vloge arhivov v družbi.

VIRI IN LITERATURA

- Digitalizirani učni načrti (b. d.). Pridobljeno s <https://dun.zrss.si/#/>.
- Hvala, D. (2022). Arhivist na obisku, izvedba učne ure na Osnovni šoli Idrija. *Zgodovina v šoli*, 30 (1), str. 69–74.
- Izobraževalne vsebine Zgodovinskega arhiva Ljubljana kot podpora učnemu procesu v osnovni in srednji šoli predstavitev* (2021). Pridobljeno s https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2021/06/KB_2021_01_06_high.pdf.
- Katalog znanja. Zgodovina* (2007). Srednje strokovno izobraževanje (SSI), poklicno-tehniško izobraževanje (PTI). Pridobljeno s <http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/Ssi/KZ-IK/katalog.htm>.
- Kulinarika v arhivskih virih* (2021). Pridobljeno s <https://www.osbos.eu/sola/projekti/unesco-sola/unesco-dogodki/2113-kulinarika-v-arhivskih-virih.html>.
- Kulturoplov* (2021). Pridobljeno s https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2021/06/KUV-za-WEB_final.pdf.
- Ljubezen gre skozi želodec, Kulinarika v arhivskih virih* (2021). Pridobljeno s <https://www.zal-lj.si/ljubezen-gre-skozi-zelodec/>.
- Miška Mica v arhivu. Dramska uprizoritev* (2012). Zgodovinski arhiv Celje. Pridobljeno s <https://www.youtube.com/watch?v=Sp1d48GzHBw>.
- Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt* (2011). Ljubljana. Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.
- Program osnovna šola. Slovenščina. Učni načrt* (2018). Ljubljana. Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.
- Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina* (2008). *Splošna gimnazija*. Obvezni predmet. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2018/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.
- Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (2017). *Uradni list RS*, št. 86/06 in 42/17.
- Zgodovinski arhiv Ljubljana. Učne ure. Učni listi* (2021). Pridobljeno s <http://zal-lj.splet.arnes.si/domaca-stran-1/za-uporabnike-2/ucne-ure/>.